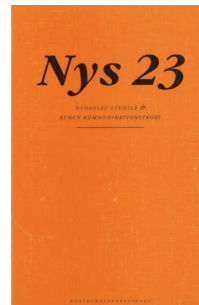

NyS

Titel:	Finners svenske misforståelser i dansk
Forfatter:	Nina Møller Andersen
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier</i> & <i>Almen kommunikationsteori</i> 23, 1997, s. 35-47
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

FINNERS SVENSK MISFORSTÅELSER I DANSK

En semantisk kommunikationsmodel afprøvet på transfer

AF NINA MØLLER ANDERSEN

Når finner skriver dansk, laver de ganske få overførsler fra finsk, men derimod en mængde svenske transferfejl. Transfer defineres som en overførsel af en form fra modersmål eller et fremmedsprog til det sprog man er ved at tilegne sig (Færch, Haastруп & Phillipson 1984:193). Finners fejl hænger højest sandsynligt sammen med at svensk er finners første fremmedsprog (Ringbom 1989) og det svenske sprog er nært beslægtet med dansk. Men hvilke lingvistiske og tilegnelsesmæssige mekanismer ligger bag fejlene, hvilke fejl er typiske, og hvordan kan man arbejde med dem fra et pædagogisk synspunkt? Jeg vil i artiklen søge at besvare spørgsmålene ud fra min egen tolkning og brug af den russiske sprog- og litteraturteoretiker M.M. Bachtins dialogiske diskursteorier. Gennem en nylæsning af Bachtin på originalsproget har jeg udarbejdet og opstillet en model som kan bruges som både en pædagogisk og tilegnelsesmæssig tilgang til transferfejl. Analyse materialet er eksempler fra finners oversættelser fra finsk til dansk og stammer fra undervisning i skriftlig dansk for udlændinge på Københavns Universitet.

M. M. BACHTIN

Den russiske sprog- og litteraturteoretiker M.M. Bachtin (1895-1975) har med sine værker skabt tre vigtige begreber for sprog- og litteraturvidenskab: 1) et polyfonibegreb om tostemmigheden i den moderne roman (Bachtin 1963)¹, 2) et karnevaliseringsbegreb om tvetydigheden og al tings modsætning i den karnevaliserede verden overført til litteraturen (Bachtin 1965)² og 3) et dialogisk slovo-begreb, et diskursbegreb, der bygger på en dialogisk diskursforståelse som kommer til udtryk gennem hele Bachtins produktion. Det er det sidste begreb, diskurs-begrebet, som har relevans her, idet det bringes i anvendelse og udnyttes i forklaringen af finners transferfejl.

Herhjemme blev Bachtin introduceret i litteraturvidenskaben af Peter Madsen (1971) og Anker Gemzøe (1971) i begyndelsen af 70'erne via deres læsning af den franske oversættelse med Julia Kristevas introduktion (Bachtin 1984)³. Bachtin har herhjemme især været brugt i litteraturvidenskabelig sammenhæng, men fra slutningen af 80'erne nævnes han også i kommunikationsteoretisk sammenhæng, bl.a. via Norman Fairclough som gør brug af Bachtins diskursteorier til en intertekstualitetsforståelse (Fairclough 1992). En ren sprogvindenskabelig læsning og brug af Bachtins teorier med vægt på det fremmede ord, *čuzoe slovo*, er imidlertid ikke foretaget hverken i Danmark eller andre steder. Det er en sådan læsning denne artikels Bachtin-forståelse og modelopbygning og -brug bygger på.

Mit hovedsigte er i det følgende at opstille en model som demonstrerer hvorledes det fremmede ord, *čuzoe slovo*, influerer på selve ordet, slovo. Denne model er min operationalisering af Bachtins dialogiske teorier om diskursens og den fremmede diskurs indbyrdes indflydelse på hinanden. Med modellen vil jeg dels anskueliggøre, dels anvendeligggøre Bachtins teorier. Dernæst vil jeg demonstrere modellens brugbarhed i en analyse af den transfer som opstår når sprogbrugen påvirkes af et nærtbeslægtet sprog. Først demonstreres hele modellens anvendelighed på et typisk eksempel på transfer, dernæst demonstreres dele af modellens anvendelighed på finners svenske transferfejl i dansk.

BACHTINS SLOVO - BEGREB

Bachtins teorier bygger på den holdning at udgangspunktet for alt er dialogen mellem to ligeværdige parter, et du og et jeg: "Alt er middel, dialogen er målet. Én stemme afslutter intet og afgør intet. To stemmer er livets minimum, eksistensens minimum" (Bachtin 1971:473, min oversættelse)⁴. Enhver tekst, fra den mindste, et enkelt ord der kan tolkes som en ytring, til den største, et litterært værk, skabes i en dialog i rummet mellem disse to parter (ibid.); deraf betegnelsen dialogiske teorier.

I Bachtins dialogiske teorier har begrebet slovo en central plads. Slovo er russisk og betyder ord; men hos Bachtin betyder det også ytring og diskurs og af og til endog sprog. I levende kommunikation er ethvert ord, ethvert slovo, indre dialogiseret. Dvs. at der i ordet er en dialog mellem selve ordet og fremmede ord, *čuzoe slovo* på russisk (Bachtin 1979: 348)⁵. *Čuzoe slovo*, er ethvert ord der ikke er mit (ibid.), den aktuelle afsenders; og i ethvert slovo, med undtagelse af Adams, vil der altid være spor af fremmede ord⁶.

På vej mod det der skal formidles, kommunikationens "genstand", støder ordet sammen med fremmede ord, *čuzoe slovo*, som er de medbetydninger ordet har opnået i andre tidligere sammenhænge. På denne måde skabes det kommunikative ord i en broget kreds af fremmede ord, nuancer, accenter. Ordet som det produceres i den aktuelle kontekst lever altid på grænsen mellem sin egen og en fremmed kontekst: det er indre dialogiseret. Mit ord tilhører ikke kun mig. Ordet, slovo, tilhører ikke kun dets autor, dets afsender⁷.

Dette kan med et strukturelt semantisk begrebsapparat (fx Greimas 1974) forklares således: På vej mod genstanden for formidlingen – *ekstensionen* – og før interaktionen med de fremmede ord, *čuzoe slovo*, befinder ordet sig på *det semiologiske plan*, *den ydre verdens bidrag til betydningens fødsel*, og svarer til *kernesemer*. Det fremmede ord, *čuzoe slovo*, træder til på *det semantiske plan* og svarer til *kontekstsemer*. Men i den bachtinske forståelse er der imidlertid flere planer og bevægelser for det fremmede ords indflydelse på selve ordet end den strukturelle semantiks begrebsapparat kan dække. Det vil sige at der i den bachtinske forståelse af det indre dialogiserede ord foregår en *kompliceret interaktion mellem kernesemer og kontekstsemer*. Det er denne interaktion, jeg i det følgende vil belyse i min model over det dialogiske ord.

EN MODEL OVER BACHTINS DIALOGISKE ORD

Med modellen operationaliserer jeg Bachtins dialogiske diskursteorier. Ved hjælp af modellen vil jeg læse, tolke og systematisere det brogede virvar af *bevægelser* mellem *fremmede* og *egne ord* i *det indre dialogiserede ord i levende kommunikation* (disse begreber er Bachtins), med fokus på de forskellige retninger for vekselvirkningsforholdet mellem slovo og *čuzoe slovo* (begreberne i modellen er mine betegnelser):

Det dialogiske ord:

1. regressiv retning (bagudrettethed) med to orienteringer:
 - a. mod en historisk kommunikationssituation
 - b. mod den umiddelbare kommunikationssituation
2. progressiv retning (fremadrettethed) med to orienteringer:
 - a. mod den umiddelbare kommunikationssituation (adressaten)
 - b. mod en superadressat (højere instans)
3. centripetal (mod sig selv) (gengivelse af fremmed tale)

Ved den regressive retning manifesteres čužoe slovo som spor af det allerede sagte, ved den progressive retning som spor af det endnu ikke sagte og ved den centripetale retning som spor af det sagte om det sagte, dvs. som afsmitning af dit ord i mit ord ved gengivelse af dit ord. Med andre ord er der i det dialogiske ord, den regressive retning, spor af ordets forhold til det allerede sagte, dels det fjerne som er en historisk kommunikationssituation (1.a.), dels det nære som er den umiddelbare kommunikationssituation (1.b.). Der er spor af ordets forhold til det endnu ikke sagte, den progressive retning, dels det nære som er den umiddelbart forestående kommunikationssituation (2.a.), dels det fjerne som er en mere abstrakt fremtidig størrelse, superadressaten (2.b.). Endelig er der spor af ordets forhold til sig selv i det sagte om det sagte (3.a.).

Modellen skal anskueliggøre bevægelsesmekanismerne i det indre dialogiserede ord mellem selve ordet, kernesemet, og de fremmede ord, som jeg altså opfatter som en stærk udvidelse af kontekstsembegrebet. Modellens brugbarhed skal især ses i dens introduktion af begrebet čužoe slovo, og dets stærke udvidelse af kontekstsembegrebet: Med dette begreb er det nemlig muligt at isolere og dermed bestemme de mindste betydningsenheder i ordet i forhold til en kommunikativ tidslinje, dvs. retninger i modellen (historisk tid, umiddelbar fortid, umiddelbar fremtid, fjern fremtid, i forholdet mellem afsender og modtager).

Denne fokusering på det fremmede ord får sin værdi som forklaringsnøgle til transferfejl. Set ud fra et pædagogisk synspunkt kan de studerende med dette begreb blive gjort bevidste om, og dermed i stand til at arbejde med, fremmede, hidtil oversete betydningsdeles indflydelse på deres sprog i tilegnelsesprocessen af et fremmed sprog. Set ud fra et sprogvidenskabeligt, håndværksmæssigt aspekt har man med čužoe slovo et redskab hvorved man kan isolere og definere de enkelte, fremmede og fremmedsprogede, semer og deres placering, dels i forholdet mellem modersmål, transfersprog og målsprog og dels på en tidslinje i forholdet mellem afsender og modtager. Som det vil være fremgået er det hensigtsmæssigt at have en fællesnævner for disse kontekstbestemte, fremmede betydningselementer eller semer – nemlig čužoe slovo.

Jeg vil nu med et typisk eksempel på transferfejl i dansk synliggøre hele modellens ide. Eksemplet illustrerer ikke kun finners, men også andre udlændinges fejl i dansk. Senere vil jeg eksemplificere dele af modellen på finners svenske transferfejl i dansk.

ET EKSEMPEL

Ifølge Bachtin er alle vores ord fyldt med andres ord, dvs. fremmede ord (čuzoe slovo). Men vores ord, vores slovo er også påvirket af ord, af slovo, fra andre sprog, idet der siden Adam er foregået en konstant interaktion. Det dialogiske ords regressive retning (1) mod den historiske kommunikationssituation (1.a.) er det mest interessante i denne sammenhæng. Denne retning omfatter den betydningsudvikling, dvs. betydningsudvidelse og -indskrænkning, ordet har været udsat for. En beskrivelse heraf svarer til en fuldstændig ordbogsartikel over ordet i f.eks. ODS.

Hvis vi fx tager præpositionen *for*, så vil alle de betydninger ordet har fået op gennem tiden fra betydningen at pege på beneficenten (den der begunstiges), *her er en bog for dig*, til både at pege på beneficenten og recipienten (den der modtager), *jeg henter posten for dig*. Dertil kommer alle de betydninger ordet har bevaret fra umiddelbare kommunikationssituationer (1.b.). I de senere år har præpositionen *for* via engelsk påvirkning fået endnu en brug og betydning der ikke er registreret i danske ordbøger (fx Nudansk Ordbog, 1996): præpositionen *for* bruges lige som i engelsk til kun at pege på recipienten, dvs. bruges som *til*, *en reklame for dem og deres kone*. Præpositionsparet *for* og *til* er et problem ikke kun for finner, men for de fleste udlændinge der skal lære dansk da mange i deres eget sprog kun har én præposition her. Når de studerende nu skal oversætte til dansk, vil den søgen de kan foretage være bagudrettet, regressiv retning (1), både den historiske kommunikationssituation (1.a.), det er det opslag de foretager, helt konkret fra en ordbog eller fra deres egen viden, og den umiddelbare kommunikationssituation, det er den tekstsammenhæng de umiddelbart vælger fra her og nu (1.b.). Det sprog de producerer, vil være fremadrettet, dvs. svare til den progressive retning (2), først og fremmest den umiddelbare kommunikation (2.a.), og vil være rettet mod den umiddelbare adressat, men det vil også være rettet mod superadressaten (2.b.), en øverste, sidste dommer, alle "mulige" modtagere ad infinitum, idet dialogen altid vil fortsætte; der sættes ikke et punktum ved den umiddelbare kommunikationssituation. Denne sidste, superadressaten, er en meget abstrakt størrelse, men man kan ikke se bort fra den, den vil altid være til stede, ikke kun i afsenders, men også i modtagers bevidsthed.

Hvis learnerne, dvs. sprogtilegnerne, foretager et forkert valg, fs ved at vælge *for* i stedet for *til*, (måske er det ikke engang et valg, måske har de kun *for*), så er det de fremmede ord, čuzoe slovo (dvs. de fremmede betydninger, de fremmede sener), fra deres eget sprog eller et dansk nærtliggen-

de sprog, (fx svensk eller engelsk) der enten har haft førsteprioritet eller har påvirket deres ord, deres slovo.

Endelig er der tale om anvendelse af den centripetale retning (3) når jeg i undervisningen tager learners fejl op og gennemgår dem, og bruger mine ord om deres ord i metasproglig forstand, fx: *Du skal ikke bruge for i "her er en buket for dig" da der kun er tale om recipienten, ikke om både beneficenten og recipienten.*

Jeg vil senere demonstrere det fremmede ords betydning og funktion i en gennemgang af nogle typiske fejl i finners dansk, men først vil jeg sige noget om muligheden for brug af teorierne omkring det dialogiske ord i forbindelse med undervisning.

INDLÆRING, TRANSFER OG DET FREMMEDE ORD

I undervisningen bruger jeg oversættelsesøvelser som opgaveform. En fordel ved at bruge oversættelsesøvelser er at de kan være med til at fremme bevidstgørelsen omkring det fremmede ord og styrke den kontrastive iagttagelsesevne. Med anvendelsen af *čuzoe slovo* mener jeg at de studerende får et redskab der udvider deres muligheder for dels at blive bevidste om transfer-problematikken, dels at bruge transferfejl til noget positivt, så de ikke blot anskuer fejl som skadevoldere.

Indlæringsværdien af transferfejl i forbindelse med oversættelse ville blive afvist af det behavioristiske sprogsyn eftersom enhver fejl ud fra dette synspunkt anses som et onde der risikerer at blive vanedannende. Anskuer man problematikken ud fra universalisternes tilegnelsessyn, ville resultatet nok også blive negativt, idet de i det store og hele afskriver modersmål eller andet sprog som betydningsfaktorer for indlæringen (se fx Lund 1990, 1994). Hvis vi i modsætning til disse teorier inddrager Bachtins forståelse af det dialogiske ord, kan transfer få en ganske anden placering. Enhver sprogbruger har i sit sprog, i sit slovo, fremmede ord, *čuzoe slovo*. For learneren der er ved at tilegne sig et fremmed sprog vil en del af de fremmede ord i målsproget være fremmede ord fra et andet fremmedsprog eller modersmålet, og vil manifestere sig som transferfejl. Den pædagogiske tilegnelsesfremmende opgave er at bevidstgøre learnerne om deres ubevidste anvendelse af *čuzoe slovo*. Via en bevidstgørelse kan der skabes potentiale for tilegnelsen. Med modellen over det dialogiske ord som en mulig forklaringsmodel kan man arbejde bevidst konstruktivt og indlæringsfremmende med transfer-problematikken, og med det frem-

mede ord, čužoe slovo, tilbydes et konkret lingvistisk redskab til at gøre det.

At transferfejl kan bruges som et aktiv i undervisningen af fremmedsprog, og at modersmålkompetence er et aktiv i andetsprogtilegnelsen, er ikke noget nyt, men ligner kernen i moderne sprogpedagogik. Denne er baseret på en kognitiv tilegnelsesteori som tager udgangspunkt i at de mentale kognitive processer er grundlæggende for tilegnelsen. Senest har Karen Lund med sin ph.d.-afhandling *Lærer alle dansk på samme måde? En længdeundersøgelse af voksnes tilegnelse af dansk som andetsprog* (Lund 1997) markeret sig inden for denne sprogpedagogik. Karen Lund opererer med fire kompetencekomponenter som forudsætning for den kommunikative kompetence: sociokulturel kompetence, pragmatisk kompetence, diskurs- og tekstkompetence og lingvistisk kompetence (Lund 1996). På hvert af disse niveauer er modersmålkompetence vigtig for tilegnelsen af et fremmed sprog hvorved overførslen, dvs. transfer, fra modersmål eller andet sprog bliver en logisk psykolingvistisk forklaring på fejlene (Lund 1994:45). Set i dette lys er Bachtin en moderne sprogpedagog. Han ser også den lingvistiske kompetence som en forudsætning for den kommunikative kompetence; men samtidig angriber han bl.a. strukturalisterne for at ignorere det kommunikative ord og for at se på sproget som ren form (Bachtin 1975:83)⁸. På hvert af de nævnte kompetencetrin kan man finde det fremmede ord i bachtinsk forstand, čužoe slovo, og bruge begrebet som forklaring på transferfejl.

FINNERS SVENSKЕ TRANSFERFEJL I DANSK

Ifølge Færch, Haastrup og Phillipson er der tre vigtige faktorer for transfer: sprogenes "objektive" nærhed (mht. formel og funktionel lighed), at nogle sproglige områder er mere følsomme over for transfer end andre (fx er idiomatiske udtryk mindst følsomme over for transfer da de er sprogspecifikke) og learners metakommunikative bevidsthed (sprogstuderende har en høj metakommunikativ bevidsthed) (Færch, Haastrup & Phillipson 1984:193-4). Det centrale i finners transferfejl i dansk er relationen mellem det danske slovo og det svenske čužoe slovo. Den del af modellen der her inddrages er ordets regressive retning, der knytter sig til dels den historiske kommunikationssituation, som er forbundet med ordets etymologiske udvikling (1.a.), dels den umiddelbare kommunikationssituation (1.b.).

Som gennemgangen vil vise ligger transferfejlene fortrinsvis inden for ortografi, morfologi og syntaks, mens der næsten ingen eksempler er på fejl inden for idiomatiske udtryk. Inden for de enkelte områder tages kun enkelte og de mest typiske og hyppigste fejl ud som demonstrationseksempler. Ved hjælp af det fremmede ord, *čužoe slovo*, skal det nu demonstreres hvilken lingvistisk mekanisme der ligger bag finners transferfejl i dansk. Det fremmede ord, *čužoe slovo*, er her det sem der kan afkodes med betydningen: påvirkning fra fremmed sprog, her svensk.

ORTOGRAFI

Inden for stavfejlstyperne er det både lyd- og retstavningsfejl, der gør sig gældende. Det er oftest fejl som er betinget af forholdet mellem udtale og stavning. Typiske fejl er her dobbeltskrivning af konsonantbogstav i slutningen af ord efter kort vokal (eks. *blott*). Dansk har en generel strukturregel om at dobbeltskrivning af konsonant ikke må forekomme i ordslut eller stavelsesslut selvom det fonetisk er logisk fordi dobbeltkonsonant markerer kort vokal. Her er det de fremmede ord fra den svenske stavemåde der markerer sig, idet svensk her i modsætning til dansk har dobbeltkonsonant i ordslut efter kort vokal, og ikke den finske lange konsonant, som også markeres ved dobbeltskrivning af konsonantbogstav. I finsk ligger den lange konsonant mellem to vokaler eller foran anden konsonant, blot ikke i ordslut. Det fremmede ord, *čužoe slovo*, er i dette eksempel den svenske regel om dobbeltskrivning af konsonant efter kort vokal i ordslut.

Inden for vokalerne er fremmede ord fra svensk påviseligt i brugen af å i stedet for o (*våres* for *vores*). Finnerne hører en åben rundet bagtungevokal og identificerer den med det svenske /å/ manifesteret som bogstavet å. De identificerer ikke lyden med det danske /o/ som manifesteres som bogstavet o, for de er ved at tilegne sig dansk som fremmedsprog og ved ikke at lyden å korresponderer både med bogstavet o og bogstavet å. Det fremmede ord her er det svenske *čužoe slovo* som siger at lyden å korresponderer med bogstavet å. Finner har også stoveproblemer når de skal skelne mellem fortunegevokalrækken *i/e/ø/a*, idet de skelner færre end fire åbningsgrader, og laver fejl af typen *hær* for *her*. Her behøver de fremmede ord (*čužoe slovo*) imidlertid ikke at komme fra svensk da der også i andre sprog er færre åbningsgrader end i dansk. Det fremmede ord er her at åbningsgraden for fortunegevokaler har færre end fire trin. En stavfejlstype, som også er morfologisk, er brugen af de svenske fleksiver på o og a i stedet for de danske på

e (*perlor og giftas* i stedet for *perler og giftes*). Her er der to typer fremmede ord fra svensk der blander sig. Dels en visuel (i princippet morfologisk) som siger at vokalbogstavet i substantivernes flertalsendelse er *o* og *a*, dels en auditiv (fonetisk) som siger at vokalerne i svagtryksendelserne af substantivets flertalsform korresponderer med bogstaverne *o* og *a*. Eksemplet synliggør modellens regressive retning, både den historiske (1.a.) som omfatter de svenske regler for bøjningskategoriernes fonematiske repræsentation, og den umiddelbare kommunikationssituation (1.b.) som er den umiddelbare syns- og lytteoplevelse.

MORFOLOGI

Inden for morfologien forekommer det fremmede ord i svensk iklædning som fejltypen dobbelt bestemthed ved nominalfraser (best.art., adj., subst.), eks: *den gamle manden*. Finsk har ikke kategorien bestemt/ubestemt, så learnerne vælger igen via det svenske *čuzoe slovo*. Et typisk eksempel på hvordan *čuzoe slovo* fra svensk påvirker learners dansk, finder vi i konstruktioner med ubestemt subjekt. På dansk anvender vi *det/der* (afhængig af eksistens eller stedsangivelse), men på svensk kun *det*. Det medfører at finner danner fejl af typen *det findes et sted hvor*. Finsk har ikke den konstruktionstype, men indikerer eksistens ved tematisk ordstilling, og igen ser vi en påvirkning fra det svenske *čuzoe slovo*.

SYNTAKS

Syntaksen i dansk volder som oftest ikke problemer for finnerne, idet der er stor overensstemmelse mellem dansk og svensk syntaks. Det svenske *čuzoe slovo* blander sig her og resulterer i korrekt ordstilling. Hvis finner laver ordstillingsfejl i dansk er det det finske *čuzoe slovo* der blander sig, eftersom finsk som kasussprog har en helt anden ordstilling. Det vil sige når de anvender det svenske *čuzoe slovo*, er udfaldet positivt, og når de anvender det finske *čuzoe slovo*, fører det til et negativt resultat. Der kan således være tale om ofte oversete positive, vellykkede transfer af *čuzoe slovo* fra svensk. I mit materiale findes kun syntaksfejl ved verbalpartikel i konstruktioner med direkte objekt styret af det Diderichsen kalder uægte sammensatte verber, hvor verbalpartiklen i dansk står sidst, dvs. efter et eventuelt direkte objekt. Det skal på dansk hedde *systemer der trækker linjer op*, men kommer i finners svenskpåvirkede fejl til at hedde *systemer der*

trækker op linjer. Det fremmede ord fra svensk bliver her en regel om placering af verbalpartikel lige efter verbet, og ikke som på dansk efter et eventuelt direkte objekt.

ORDVALG

Interessant bliver det inden for ordvalget/semantikken når man i dansk og svensk har samme ord, men med forskellig betydning og brug. Her finder jeg påvisningen af det fremmede ord virkningsfuld: Fx skelner vi på dansk mellem *da* og *når* som tidskonjunktioner i fortid. De hertil svarende betydningsområder, nemlig det fremmede ord lig med betydningen: én gang, og det fremmede ord lig med betydningen: hver gang, inden for samme betydningsfelt, nemlig det fremmede ord lig med betydningen: fortid, modsvares i svensk af kun ét betydningsområde, nemlig det fremmede ord lig med betydningen: fortid, og ét betydningsfelt, nemlig det fremmede ord lig med betydningen: fortid, udtrykt med *när*, dvs. det fremmede ord på svensk skal afkodes som: én betydning, fortid (hvad enten én eller flere gange).

Det fører til fejl af typen: *Specielt når jeg boede hos den gamle mand.* (Det er en fejl fordi det ifølge konteksten skulle have betydningen: én gang, og ikke som her: hver gang). Denne overgeneralisering af enten *da* eller *når* er almindelig for mange udlændinge da de fleste kun har én konjunktion på deres modersmål; derfor virker det fremmede ord fra svensk også forstærkende ind på den finsktalende, som i sit sprog også kun har én konjunktion her, og styrer hans valg af *när*. Man kan så spørge om det ikke er det fremmede ord fra finsk der har påvirket det forkerte valg. Men her kommer det fremmede ord os til hjælp på udtrykssiden, idet finnen har valgt *när* og ikke *da* på grund af lighed med det svenske *när*, dvs. valgt efter en lighed på udtrykssiden. Her bliver det fremmede ord lig med udtrykslighed.

Det modsatte er tilfældet hvor dansk har ét ord til at dække et betydningsområde, mens svensk har to. Det fremmede ord fra svensk skal her afkodes som: to betydninger, to udtryk, et betydningsfelt. Følgende fejltypen er et eksempel herpå: *Jeg er ikke uden for historien uden også inde i den,* hvor vi på dansk kun kan bruge *men*, men svensk både *men* og *uden*. Det styrer finnernes valg at der er to muligheder, to fremmede ord at vælge imellem, og de vælger den forkerte. Det er den samme mekanisme: det svenske fremmede ord interfererer.

Jeg har her valgt at bevæge mig i begrænsede områder med enkle fejltyper som viser det fremmede ords interferensmekanisme via svensk i finners skriftlige dansk. Dette fremmede ords interferens i større tekstsammenhænge, komplicerede idiomatiske udtryk mm. er der kun meget få eksempler på. Bare et enkelt eksempel her til at antyde det: *Jeg skal være sådan en der rolig røst*, hvor det fremmede ord fra svensk påvirkning viser sig i valget af *røst* i stedet for *stemme*, og det fremmede ord fra svensk fører til valget af det deiktiske *der* som kontekstbestemmer.

ET NYT REDSKAB

Man kan således bruge det fremmede ord, *čuzoe slovo*, som lingvistisk værktøj til at påvise hvordan fejl opstår i mål-sproget gennem interferens fra et andet sprog (her svensk) eller modersmålet. I et overordnet perspektiv kan man bruge modellen over det dialogiske ord til at få overblik over hele processen i transfer. I selve analysen af de sproglige konsekvenser af transfer er det især den regressiv retning i modellen der beskriver sporene af det fremmede ords indflydelse tilbage i tiden, historisk og her og nu, der er relevant.

Nogle ville måske indvende at man også uden det fremmede ord kan gennemskue at finners transferfejl går via svensk, og at man kan kalde det alt muligt andet. Noget helt centralt er imidlertid at vi med *čuzoe slovo*-begrebet og *čuzoe slovo*-modellen får et begrebsapparat der kan bruges som analyseredskab i såvel sprogtilægnelsen som i den pædagogiske praksis. Den pædagogiske idé med indføring af det fremmede ord, *čuzoe slovo*, er at gøre de studerende bevidste om hvor og hvorfor fejlene opstår, tage dem med i denne erkendelsesproces og dermed lære dem at undgå fejlene, så de herigennem opnår en metabevidsthed om den indflydelse *čuzoe slovo* spiller i tilegnelsen af et nyt sprog. En bevidsthed de kan udnytte og tage i anvendelse – både som vagthund og ikke mindst som hjælper – når vi taler om nærtbeslægtede sprog som svensk og dansk. Det er ikke ideen at “banke” Bachtin-modeller ind i hovedet på de studerende, men med *čuzoe slovo* som pædagogisk bagage i samarbejde med de udenlandske studerende at arbejde med oversættelsesøvelser og fejltypen gennemgang frem mod en bedre sprogkompetence. Den moderne sprogpædagogik har givet os indfaldsvinklerne og teorien. Med modellen over Bachtins dialogiske ord med vægt på det fremmede ord tilbydes et redskab.

NOTER

1. I bogen om Dostoevskij: *Problemy Poëtiki Dostojevskogo*, Moskva, 1963.
2. I bogen om Rabelais: *Tvorčestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura Srednevekov'ja i Rennansa*, Moskva, 1965.
3. M.M. Bakhtin: *La poetique de Dostoievski*. Paris, 1989.
4. 'Vse – sredstvo, dialog – cel'. Odin golos ničego ne končæet i ničego ne razrešæet. Dva golosa – minimum žizni, minimum bytija. *Problemy Poëtiki Dostojevskogo*, 1971, s. 473.
5. Iz zapisej 1970-71 godov, *Ėstetika slovesnogo tvorčestva*, Moskva, 1979, s. 348.
6. Slovo v romane, i *Voprosy literatury i ėstetiki*, Moskva, 1975, s. 93.
7. (Bachtin 1995:61)
8. Slovo v romane, i *Voprosy literatury i ėstetiki*, Moskva, 1975, s. 83.

LITTERATUR

- Bachtin, Michail M. (1963): *Problemy Poëtiki Dostojevskogo*. Sovetskij Pisatel'. Kiev: Next, 1994.
- Bachtin, Michail M. (1965): *Tvorčestvo Fransua Rable i narodnaja kul'tura srednevekov'ja i renessansa*. Moskva: Izdatel'stvo chudožestvennaja literatura.
- Bakhtin, Michail M. (1970): *La poetique de Dostoievski*. (oversat fra russisk af I. Kolticheff, introduktion af J. Kristeva). Paris: Ed. du Seuil.
- Bachtin, Michail M. (1975): *Voprosy literatury i ėstetiki*. Moskva: Izdatel'stvo chudožestvennaja literatura.
- Bachtin, Michail M. (1979): *Ėstetika slovesnogo tvorčestva*. Moskva: Iskusstvo.
- Bachtin, Michail M. (1995): Teksten som problem i lingvistik, filologi og andre humanistiske videnskaber. Forsøg på en filosofisk analyse. *Kultur og Klasse*. 23. årg., nr.1. (oversat fra russisk af Nina Møller Andersen og Svetlana Klimentko).
- Fairclough, Norman (1992): *Discourse and Social Change*. London: Longman.
- Færch, Carsten, Kirsten Haastrup & Robert Phillipson (1984): *Learner Language and Language Learning*. København: Gyldendal.
- Gemzøe, Anker (1971): Dialogen og den tragiske farce – Michael Bakhtins teoretiske arbejde. *Poetik*. 4.årg., nr.1.
- Greimas, A.J. (1974): *Strukturel Semantik*. (oversat fra fransk af Gudrun Hartvigson). København: Borgen.

- Lund, Karen (1990): Dansk med mange accenter. *Aud. X*. København: Amanda.
- Lund, Karen (1994): Dansk som andetsprog. *Kvan*, nr.38.
- Lund, Karen (1996): Kommunikativ kompetence – hvor står vi? *Sprogforum*, nr.4.
- Lund, Karen (1997): *Lærer alle dansk på samme måde? En længdeundersøgelse af voksnes iilegnelse af dansk som andetsprog*. København: Specialpædagogisk Forlag.
- Madsen, Peter (1971): *Semiotik og dialektik. Bidrag til litteraturens, betydningens, bevidsthedens sociologi*. København: Munksgaard.
- Møller Andersen, Nina (1996): The Reception of the Works of the Bakhtin Circle in Denmark. *Le Bulletin Bakhtine/The Bakhtin Newsletter*. No.5. Scott Lee, Clive Thomson (eds): Bakhtin Around the World. University of Western Ontario, Canada: Special Issue.
- Ringbom, H. (1989): Inlärning av nära besläktade språk. Gabriele Kasper og Johannes Wagner (red.): *Grundbog i Fremmedsprogspædagogik*. København: Gyldendal.